

3 - Aile Ahlakı

Eski Türklerde, ailenin dört derecesi vardı: Boy, soy, törkün, bark.

3 - Aile Ahlakı

(Ziya Gökalp - Türkçülüğün Esasları)

Eski Türklerde, ailenin dört derecesi vardı: Boy, soy, törkün, bark.

1) Boy: Eski Oğuzlarda aile adı, boy ismiydi. Fakat, Avrupa'daki aile adlarının aksine olarak, küçük addan önce gelirdi. "Salur Kazan, Büddüz Emen, Kayan Selcik" isimlerinde birinci kelimeler boy adı olup, ikinci kelimeler küçük addı.

Bu isimleri Korkut Ata kitabında görüyoruz. Kağgarlı Mahmut da Divan-ı Lugat-ı Ynda diyor ki: "Bir adamın kim olduğunu anlaşılmak istenildiği zaman, (Hangi boydansın?) diye sorulur." Bununla beraber, boy adının küçük addan sonra geldiği de olur. Yunus Emre'deki Emre kelimesi, Oğuz ilinin Emre (Ymre) boyundan başka bir şey değildir.

Oğuzlarda her boyun kendisine özgü bir damgası bir ongunu bir söykü vardı. (Türk Töresi'ne b) Oğuzlarda her boy, sürüleriyle hazinelerini kendi damgalarıyla nişanlardı. Yakutlarda, boy'a sip adı verilir. Bu kelime, Anadolu Türkçesinde sop biçimini almıştı. Yakutlarda, sip'in fertleri arasında ekonomik bir ortaklık vardı. Bir adam, üyesi bulunduğu sip'in içinde, istediği evde saatlerce uyuyabilir. Demek ki, bir ferdin kendi boyu içinde her evi kullanma yetkisi vardı. Toprak mülkiyeti sip'e aittir. Küçük aileler, bu ortak toprağı "zuğ"lara ayırarak, ayrı ekebilirler. Fakat mülkiyeti, daima, olması gerekirdi. Delikanlılar fakir ise, bu topluluklara paraca yardım edilerek onların evlenmesi kolaylaştırılırdı. Her kırk evde dört evlenme olmazsa, başları sorumlu tutulurdu. Bu zümreler, boylardı. Türklerde, akrabalık terimi adı: Biri boya, yani seciyeye özgüdür. Her fert boy içinde kendisinden büyük olan bütün erkeklere içi, kendisinden büyük olan bütün kadınlara aba unvanlarını verirdi. Kendisinden daha küçük olan erkeklere ini, kendisinden daha büyük olan kınkil adlarını verirdi. Kendiyle yapıt olan erkeklere de atı adını verirdi.

Bu kelimeler de sonraları, bir takım deşipikliklere uğradı. Oğuzlar içi yerine ağa kelimesini, aba yerine de abla kelimesini koydular. Atı kelimesi de ata şeklini alarak, başka anlamlara gelmeğe başladı. Boyun hem ana boyun, Öhem de bana boyu şekilleri vardı.

2) Soy: Soy, Latinlerin cogna, Almanların zippe, Fransızların parentele adını verdikleri topluluktur. Yleride göreceğimiz Türkün topluluğu dıbynda kalan amcazade, dayızade, halazade, teyzezade gibi yan akrabaların bütünüdür. Soyda hem ana yönünden de baba yönünden akraba olanlar vardı. Birincilere ana soyu, ikincilere baba soyu denilir.,

Eski Türklerde, ana soyu ile baba soyu değerce birbirine eşittir. Ana soyuyla baba soyunun eşitliğini, bazı kurumlarda açıkça görüyoruz:

Eski Türklerde, soyluluk yalnız baba yönünden gelmezdi. Ana yönünden de gelirdi. Bir adamın tam soylu olması için, hem baba yönünden hem de ana yönünden soylu olması gerekti. Bugün bile Harzem'deki Türkmenlerde bir kız, hem babası, hem anası Türkmen olmayan bir erkeğe varmaz. Çünkü bir adamın yalnız babasının Türkmen olması, soylu olması için yeterli değ. Tümyle soylu olması için, anası da Türkmen olmalıydı.

Sülalelerin oluşmasından sonra da, bu iki türlü soyluluk devam etti. Bu devirde, baba tarafından prens olanlara Tekin, ana tarafından prens olanlara Ynal unvanları verildi.

Bir şehzadenin hakan olabilmesi için, onun hem Tekin, hem Ynal olması: yani hem baba, hem de ana tarafından sülaleye üye olması gerekirdi. Yran'ın Kaçar sülalesinde, hala bu kural vardı.

Eski Türklerde, sülale içinde soyda büyük olan şehzade hükümdar olurdu. Osmanlı hanedanında da kural böyleydi. Oysaki, ger Avrupa'da gerek Mısır'da evde büyük olan şehzade hükümdar olur. Boy devri geçtikten sonra, soy isimleri aile isim olmağa başladı: Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi.

3) Törkün: Kağgarlı Mahmut'a göre, bir evde oturan asıl aileye, eski Türkler Törkün derlermiş. Törküne ait akrabalık terimi boy içindeki akrabalık terimlerinin tersine olarak, kişisel yakınlığı gösterirler:

Akan: Baba

Öke: Ana

Er: Koca

Konçuy: Karı

Urul Ođul: Erkek evlat

Kız: Kız evlat

Durkheim'in yaptığı aile sınıflandırmasına göre, bu topluluğa baba ailesi diyebiliriz.

Baba ailesi, “ataerkil aile” den çok farklıdır. Baba ailesinde babanın epi ve çocukları üzerinde yalnız demokratik velayeti vardır ki buna baba velayeti ve koca velayeti adları verilir. Ataerkil ailede ise, aile reisinin gerek evlatları gerek epi üzerinde sulta’sı yani sultanlık hakkı vardır. Evlatlarıyla beraber, epi ve ailenin bütün diğer fertleri aile reisinin adı mallar mülkleri niteliğindedir. Bunları isterse satar, isterse öldürürdü; isterse, bir bapkasına hibe ederdi.

Törkün, Türklerce baba ocağı dediğimiz şeydir. Aile Tanrısı bu ocağa barındığı için ocağın ateşinin hiç sönmemesi gerekirdi. dolaydır ki büyük ve ortanca kardeşler evlenerek Törkünün büraktıktan sonra, Törkünde ocak bekçisi olarak küçük kardeş kalırdı. zamanlarda baba ocağında toplanarak, ataya saygı törenleri yapılırdı. Türkler, yurt gibi, ocağı da unutmazlardı. Yurttan ve o uzaklaşmakla beraber, yurt ve ocak sevgisi onlarda güçlü bir bağ durumunda idi.

4) Bark: Eski Türklerde, bir delikanlı evlenecek yapa gelince, bir kahramanlık sınavı geçirerek, il meclisinden yeni bir ad alırdı. Böylelikle Yıldız niteliğini erkek: ermiş değerini kazanarak vatandaş hukukuna sahip olurdu. Buna göre babasının veliği altında hakanın velayeti altına girerdi. BU delikanlı ailesinin malından hissesini almak için, babasının, anasının ölmesini beklemeydi. Evleneceği sırada, aile malından mirasın peşin olarak alırdı. Alacağı kız yumuş adıyla, bir çeyiz getirirdi. Bu çeyiz, ebeveyn akrabasının verdiği hediyelerden ibaretti.

Gelinle damat mallarının birleştirerek, ortak bir ev sahibi olurlardı. Bunlar ne erkeğin baba ocağında, ne de kızın Törkünde oturmazlar yeni bir ev kurarlardı. Bundan dolayıdır ki Türklerde, her evlenmeden yeni bir ev doğardı. Yıldızca evlenmek ve ev bark sahibi olmak denilmesi de bundan dolayıdır. Tekelerde gelinle damadın çadırları, yeni yapıldığı için, beyazdır. Bu nedenle ak ev denilir. Eski Türklerde, ev, araplarda olduğu gibi, yalnız kocaya ait değildi. Karıyla kocanın ortak malıydı. Bu sebeple evin erkeğine ev ağası denildiği gibi, evin hanımına da ev kadını unvanı verilirdi.

Törkünün perisi ocağa barındığı gibi, ak evin perisi de barkta yapardı. Evin perileri, biri, kocaya, ötekisi karısına ait olarak üze tane idi. Birinciye öd ata, ikinciye öd ana derlerdi. Gelin, her sabah, bir parça tereyağın ocağa atar, öd ata, öd an diye dua ederdi.

Ocağın sağında damat sonulda gelin otururdu. Sađda kırsak memeli, solda inek memeli olmak üzere iki totem vardı. Sađdaki ev sahibinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi, soldakine ev sahibesinin kardeşi denilirdi. Bunlar koca ile karısının totemleri idi.

Eski Türklerde, epik de kutsalıdır. Yabancı bir adam epiğe basarsa çarpılırdı. Evlerin saldırdan korunması kuralı epiklerin bu dini bir yapıym bulmuştur.

5) Türk feminizmi: Eski Türkler, hem demokrat, hem de feminist idiler. Zaten demokrat olan toplumlar genellikle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir neden de eski Türklerce pamanizmin kadındaki kutsal güce dayanmasıydı. Türk pamanları, sihir kuvvetiyle harikalar gösterebilmek için, kendilerini kadınlara benzetmek zorundaydılar. Kazın elbisesi giyerler, saçlarını uzatırlar, seslerini inceltirler, büyük ve sakalların tıraş ederler, hatta gebe kalırlar, çocuk doğururlardı. Buna karşılığında dini de erkeğin kutsal kuvvetinde, kut’unda görünürdü. Toyonizm ile pamanizmin deerce epi olması, hukukça erkek ve kadının epi tanınmasına neden olmuştur. Hatta her ipin gerek toyonizme, gerek pamanizme dayanması gerektiğinden her ipe toplanırken, kadınlara erkeğin beraber bulunması şarttı. Mesela, halkın sorumluluğu hakan ile hatunun her ikisinde ortak olarak ortaya çıktığı için, bir talimat yazıldığı zaman, hakan emrediyor ki ibaresi ile baparsa ona boyun eğilmezdi. Bir emrin kabul edilmesi için, mutlaka hakan ve hatun emrediyor ki sözü ile baplaması gerekti. Hakan, tek bapına, bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler, ancak, sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir zamanda, ikisinin birden huzuruna çıkardı. Pölenlerde, kenkeplerde, kurultaylarda ibadetlerde ve törenlerde savaş ve barış toplantılarında hatun da mutlaka hakanla beraber bulunurdu. Kadınlara, örtünmeğe ait hiç bir şarta bağlı değillerdi. Hakanın hükümette ortağı olan hatuna Türkan unvanı verilirdi. Hatun, hakan sülalesi prenseslerin ortak unvanı idi. Türkan’ın da mutlaka hatunlardan olması gerektiğinden ona da sadece hatun denilebilirdi.

Eski Türklerde, ep (karı) yalnız bir tane olabilirdi. Emperyalizm devirlerinde hakanların ve beylerin, bu gerçek epi başka kumalar adıyla başka illere mensup odalıları da bulunabilirdi. Fakat, bu kumalar, gerçek ep niteliğinde değildiler. Türk töresi, bunları, resmen ep tanımadı. Bunlar şer’i bir hile ile, ailenin içine girmişlerdi. Kumaların çocukları öz annelerine anne diyemezler, teyze diye çağırırlardı. Anne hitabını, yalnız babalarının gerçek epi söyleyebilirlerdi. Aynı zamanda, kumaların çocukları r giremezlerdi. Kumaların oğulları- babaları hakan olsa bile- asla hakan olamazlardı. Kumaların, hatunlardan farklı şudur ki, kumalar, hakanın kendi ilinden değildiler. Hatun ise, hakanın kendi ilinden idi. Kuma, çin prenseslerinden ise, Konçuy adını alırdı. Konçuy, diğer kumalardan önce gelirdi. Fakat konçuyların üstünde de hatun vardı. Mođol devrinde, hatunların sayısı da bapladı. Fakat bunlardan yalnız bir tanesi Türkan yani melike konumunda bulunurdu.

Eski Türklerde kadınlara, genellikle amazon idiler. Binicilik, Silahpörlük, kahramanlık, Türk erkekleri kadar, Türk kadınlarda da vardı. Kadınlara, doğrudan doğruya, hükümdar, kale muhafızı, vali ve elçi olabilirdi.

Sıradan ailelerde de ev, ortak olarak, karıyla kocanın ikisine aitti. Çocuklar üzerindeki velilik hakkı baba kadar, ana ya da aitti. Erkek her zaman karısına sayı gösterir; onu arabaya bindirerek, kendisi arabanın arkasından yürürdü. Pövalyelik, eski Türklerin genel bir karakter idi. Feminizm de, Türklerin en önemli ilkelerinden biri idi. Kadınlara malları kullanma hakkına sahip oldukları gibi, dirliklere, zeametlere, haslara, malikanelere de sahip olabilirdi. Eski kavimler arasında, hiçbir kavim Türkler kadar kadın cinsiyetine hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir. Ana soyunda baba soyunun epiğliği “soy” bölümünün

anlatıldığından, burada tekrarına gerek yoktur.